

Kila kyrka

Biskop Einar Billing

Konstnär Hulda Claesson-Silfverstolpe
(1887-1954)

År 1937

Teknik Skulptur, betong, ca 90 cm

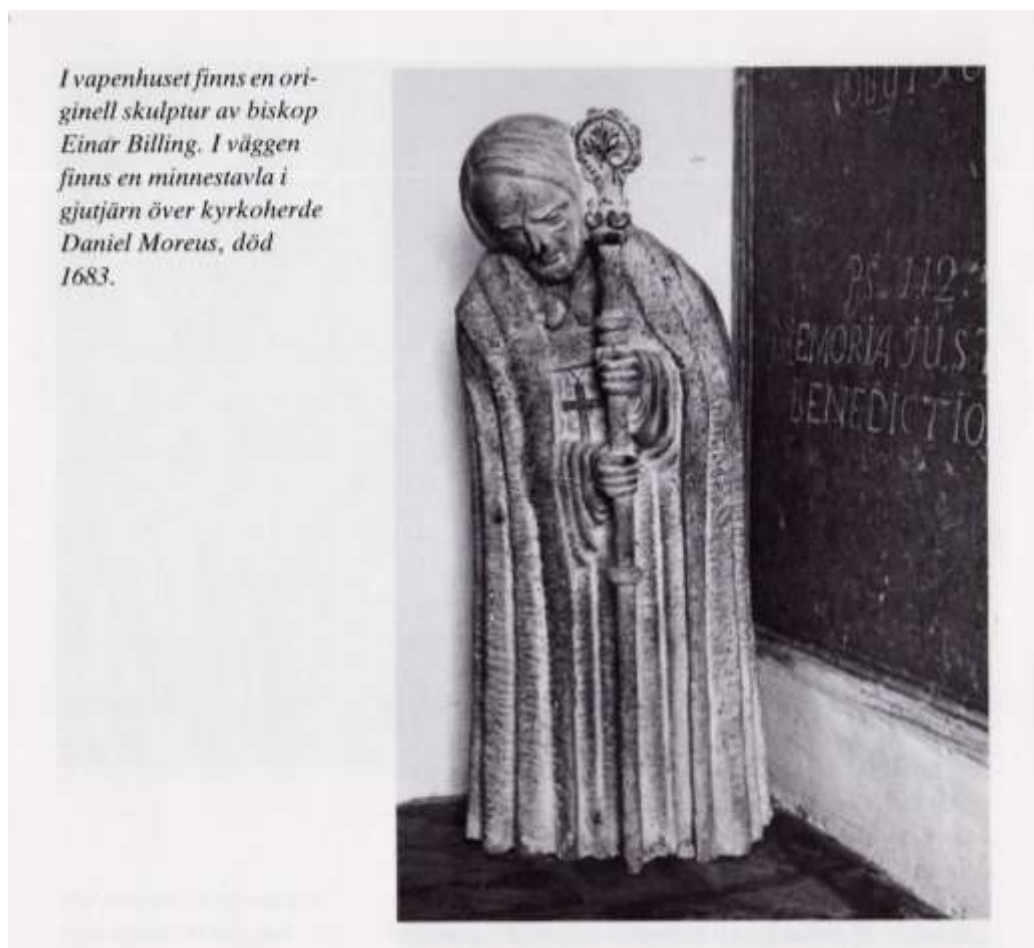
Placering Kila kyrka, vapenhuset

Vid restaureringen av Kila kyrka 1936 gjordes en insamling till kyrkoherden Ejnar Brundin (1890-1966) att användas till kyrkans förskönande.

Kyrkoherden var en stor beundrare av biskop Einar Billing (1871-1939). Han föreslog en skulptur av biskopen och engagerade Hulda Claesson-Silfverstolpe att utföra konstverket.

Ur skriften *Kila kyrka* av Gunnar Redelius 1992, sid 18:

I vapenhuset finns en originell skulptur av biskop Einar Billing. I väggen finns en minnestavla i gjutjärn över kyrkoherde Daniel Moreus, död 1683.

Hulda Claesson-Silverstolpe (1887-1954):

Vänster indrag

Fru Hulda Claesson-Silverstolpe

Efter en längre tids sjukdom avled natten till torsdagen skulptrisen fru Hulda Claesson-Silverstolpe, maka till skogstjänsteman Carl M. Silverstolpe, Sala. Hon var vid sin bortgång 66 år gammal och sörjes närmast av make, barn och barnbarn.

Fru Silverstolpe var född 1887 i Karlstad. Efter slutad skolgång fick hon i samband med vistelse i Ryssland 1914—15 tillfälle till konststudier, bl. a. kyrklig konst. Åren 1917—18 genomgick hon Högre konstindustriella skolan i Stockholm och studerade vidare i Köpenhamn 1919. Fem år från 1922 uppehöll hon sig i Wien, där hon speciellt ägnade sig åt skulptur och där hon studerade vidare under professorerna Barwig och Hannach.

Efter sin återkomst till Sverige utvecklade hon sig ytterligare i sin konstart och har utfört många erkänt säkra och självständiga arbeten. Bl. a. kan nämnas från hennes västeråstid porträttbyster i brons av direktörerna Edström och Falk samt doktor Norrlin. Även under sin salavistelse har hon utfört en del uppskattade arbeten. Särskilt må dock nämnas hennes barnporträtt.

När Kila kyrka 1936 genomgick restaurering, väckte några församlingsbor med sågverksägare Albert Öster i spetsen förslag om en insamling. Denna skulle få formen av en gåva till församlingens kyrkoherde, vilken fritt skulle få disponera beloppet till Kila kyrkas förskönande. Kyrkoherden ansåg att vad kyrkan framför allt var betjänt av var en skulptur av biskop Einar Billing. I det läget vände sig kyrkoherden till fru Silverstolpe som genast blev mycket intresserad för uppgiften. Konstnären utförde en gipsmodell i halvfigur som sedermera göts och vann allmänt gillande. Den är nu placerad i en nisch, som iordningställdes vid kyrkoresturationen, ovanför kyrkans södra ingång. Statyn framställer den numera bortgångna biskopen iförd mässkrud och kräkla.

Ur boken om Anna Schött, sidan 48, av Mats G Beckman:

Bild 49. Ett vackert arrangerat porträtt som visar skulptrisen Hulda Claesson-Silfverstolpe. På kavaletten står en modell av biskop Einar Billing i skrud och med kräklän i ett fast grepp. I samband med restaureringen av Kila kyrka 1936 startades en insamling till kyrkoherden Ejnar Brundin som fritt skulle få disponera beloppet till kyrkans förskönande. Kyrkoherden var en stor beundrare av biskop Billing. Han ansåg att en skulptur av biskopen skulle passa och engagerade därför Claesson-Silfverstolpe att utföra konstverket. Skulpturen som göts i cement och patinerades överlämnades till kyrkan året därpå. Familjen Silfverstolpe var nyinflyttade till Sala och kortet bör därför vara taget i hemmet Jonsborg. Bilden återfanns bland en större samling glasplåtar i ett vindsutrymme på Rådhusgatan 3 där fotograferna H. Johansson och John Johansson-Tejne hade fotoateljé. Sala Fotoklubb tog i slutet av 1990-talet över den stora samlingen vilken idag återfinns i Sala kommunarkiv.

En del av övriga konsten i Kila kyrka:

Krucifix, altartavla och antependium.

I mitten av altartavlan ses Korsfästelsen. På vardera sidan två biskopar av okänd identitet.

Till vänster på altartavlan

Törnekröningen

Mariae död

Till höger på altartavlan

Korsbärandet

Marie begravning

När altarskåpet stängs på skärtorsdagens kväll kan man se målningar ur Jusu Kristi lidandes historia; Intåget i Jerusalem, Nattvarden, Getsemane och Gisslandet.

Skulpturer från 1400-talet. T.v. Den Helige Erasmus och t.h. en biskop.

Två ikonbilder, skänkta till kyrkan 1995, målade av
Lisa Hedberg, Kottebo, och Mary Johansson, Kyrkbacken.

Korfönsterna från 1938 har glasmålningar av konstnären Hugo Gehlin (1889-1953).

Ur skriften *Liten beskrivning av Kila kyrka* sammanställd av Hans Ragnarsson:

Norra fönstret

Överst: den gode herden och änglar.

Rad 2: "Mission" Paulus, Ansgar och Västmanlands apostel David.

Rad 3: "Reformation" Olaus Petri vid Storkyrkan, Martin Luther och Johannes Rudbeckius vid Västerås domkyrka.

Nederst: "Ekumenik" den Heliga Birgitta, romersk-katolsk, ärkebiskop Nathan Söderblom, protestant och patriarken Photios, grekisk-ortodox, vid ekumeniska mötet i Uppsala 1925.

Södra fönstret

Överst: Kristus och de fyra evangelisterna.

Därunder "Kyrkans verksamhet"

Rad 2: Dop, Förkunnelse och Konfirmation.

Rad 3: Bön, Nattvardsgång och Lofsång.

Nederst: Vigsel, Själaringning och Begravning.

OBS: Duvan sänker sig vid Dop och stiger upp vid Begravning.

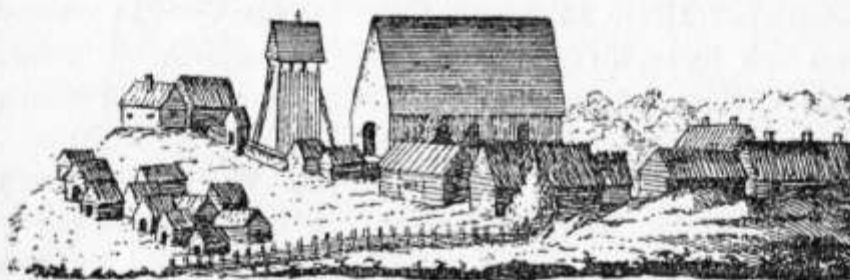
Olof Grau, *Beskrifning över Wästmanland*, 1754, sid.436-440:

KILA Sockn †, fordom **Kalum**, löper som en kil emellan Kumbla och Sala socknar på ena sidan, samt Romfärtuna, Fläckebo och Färnebo socknar på andra sidan: de förra ligga öster om henne, de sednare väster ut, och som hon således sträcker sig emellan dessa socknar $2\frac{1}{4}$ mil i längden emellan

Om Sjette Fögderiet.

437

norr och söder, samt allenast $\frac{3}{4}$ mil högst midt uppå emellan öster och väster, der Kyrkan ligger och wid bägge ändarne både norr och söder ut är hel smal; så lærer hon der utafför-modeligen fådt namnet Kila. Socknen innehåller $32\frac{3}{8}$ Hemmantal, förutan Präste-gården, som ej är under detta antal begripen lika som i de förra socknar här i Häradet (1): Här äro af förr berörde Hemman-tal $28\frac{3}{8}$ Skatte $\frac{1}{4}$ Krono och $4\frac{3}{4}$ Frälse. Kyrkan står på Krono-grund. Store Landsvägen löper förbi henne ifrån Wästerås åt Sala. Sala stad ligger $\frac{1}{2}$ mil nordost ut ifrån henne. Inuti Kyrkan läses på

KILA KYRKA.

Altare-taflan, som har blifwit gjord år 1450 följande Munke-werser:

*Pro nobis Christe probrum patiens pie triste
De sancto munda & Sanguine profluit unda
Et sacramentum Christus dans petra tacentem,
Fert crucis hic lignum, reputans alii dignum.*

Et stycke söder ut ifrån Kyrkan på Grällsta byns gärde, wid bron, der store Landsvägen stryker fram, står en **Runsten** (se sid. 438). På honom kan läsas:

THURBIORN OK IGIFASTR LIT RESA EBTIR
SIGHDORN FADUR SIN HAN TODR I FARU LITLI
RISTI RUNIR. ER BAD BRU GERA R AR.

Det är: Thorbjörn ock Igifastir läto resa denna sten efter sin Fader Sigdorn, som dödde i fara: Littli ristade Runorna. er befalte göra bron.

Mera synes ej nu; ty et stycke af stenen är bortstött. Eljest finnes också en **Runsten** wid Wästerby här i socknen. Wid Lågsta by äro teckn efter et gammalt **Capell** med des bogårds mur. Uppå Lågsta Heden finnas **Begrafnings platser**. Präste-gården är $1\frac{1}{4}$ Krono-Mantal om 10 öresland: har 11 a 13 Tunors utsäde årligen wid pass, skog, äng och mulbete tämeligen tilräckeligt. Capellanen bor på Kläckare-gården, som är $1\frac{1}{6}$ Krono-Mantal, hwarest det ena året sås ut 1 Tunna och det andra året 6 fjerdingar: litet höslog är dertil: Skog och mulbete nyttjas af Präste-gårdens. Hwad åkerjorden här i socknen beträffar, så äga de Hemman och byar, hwilke ligga omkring Kyrkan, såsom: Tullsta, Kullbacka och Grällsta, äfwen så Lånsta, söder i socknen $\frac{1}{2}$ mil ifrån Kyrkan, en mycket god sädesjord, alt afen wäl brukad och häfdad lera, och åkrarne ligga mäst afhärlige och slutte efter hwar annan neder åt ån, som löper igenom dessas sädesgården; derjemte äro de wäl dikade och ändå smälare, än hwad förut i Kumbla sockn blef anmärkt, hwarken aldeles jämne eller släte, utan litet ryggige. Plogen brukas här både höst och wår åt det åkerlandet, som man ärnar göda det året. De få ömnoget säd, hwaraf de äfwen måst hafwa sin utkomst och det är förut sagt, at omkring Salbärgen hafwa de bästa maneret at sköta åker (m). Ån, som nyss taltes om, är den samma, som i Kumbla sockn löper förbi Wads qwarn och Ransta byn, samt sedan i Säwalla går ut i Sagån: här går hon up åt Kyrkan, Tullsta byn och norr up i socknen i **Ljömsebo sjön**. Der uppe, norr i socknen

(m) cfr. Mentzers Svenska Åkerman p. 35.

hafwa de der liggande byar, Jungfrubo, Ljömsebo, Wästanbäck, Åsbo och Östanbäck, swagare åker än midt i socknen och består han mäst af mojord eller skogs-mylla: Widlöftige, men bärgige och skogige ängar finnas der, någorlunda betesmark hafwa de; äfwen litet fiske i sjön **Alten, Ekan, Skrif-waredammen, Lisjön, Större Kråktjärn** och **mindre Kråktjärn**: Om skogen, som de äga, hafwa de twistadt med Färnebo och Fläckebo boerne, som nåkas dem på wästra sidan om deras ägor. Ifrån denna tracten af socknen har Gullwalla byn och de andre små afgärdade Hemmanen, ända utföre til Surbrunn, som rätt nu omtalas och ligger wäster ut i socknen, $\frac{1}{2}$ mil midt för Kyrkan, wäl tilräckelig, men sidlänt åker och äng, beswärlig betesmark, fiske i twänne **sjöar** up wid Gullwalla byn: Desse hafwa, äfwen som de förre, twistadt med Fläckebo och Färnebo boerne om sin skog. Nordost i socknen och så widare å den kanten derstädes, såsom wid Wästerby, Sörbo, Ringwalla, Rättebo och Wälen, finnes bättre åkerjord, än hwad sidst sades; fast hon är mycket stenig: god ängesmark är der och någorlunda mulbete: Deras skog är nu mäst aldeles utödd, sedan de twistadt om honom med Sala stadsboer. Bännerstigen med de små byarna utföre åt Romfärtuna sidan, såsom Fångbacken, Broarne, Olsbo, Hebo, Dalkarls-torpet, Mälaretorpet, Muren, och Gubbwa hafwa sandig åker och intet synnerlig skog, äng och betesmark, i proportion emot de andra. Näst åkerbruket består inbyggarens mästa förtjenst af forande, kalk- och tegelbränning: Kalkstenen hafwa de ej sjelfwe i socknen på sina ägor; utan de hemta honom ifrån Sala Grufwa, som icke ligger långt ifrån dem. Här är:

Sätra Hälsobrunn $\frac{1}{2}$ mil wäster ut ifrån Kyrkan och eljest 3 mil ifrån Wästerås, samt $1\frac{1}{4}$ mil ifrån Sala. Denna owärderliga Källa upfant Doctor Samuel Skragge år 1700, såsom då warande Provincial Medicus här Höfdingedömet. Första tilfället, som dertil gafs, war det, at Häradshöfdingen Gyllenhök i Norrbo Härad hade för bemälda Doctor Skragge anfördt, huru han med watnet här utur källan botadt sin arm, som war blefwen helt lam och dermed aldeles hjälpt henne til

rätta, hwarföre ofta berörde Doctor sedermera anstaldte prof på hennes watn, och befandt det samma wara af en öfvermåttan stor kraft och werkan. Derpå blef denna brunn straxt det påföljande året 1701 af många Brunns-gäster försökt, hwilke för många och sällsamma och swåra sjukdomar af detta watnet fådt en önskelig bot(n). Sedermera blef orten bygd med nödiga hus för Brunns-gäster och mycket påkostad af Baron Johan Flemming. Framledne Biskopen, H. Doctor And. Kalsenius blef ägare af honom och bygde wackert up denna orten med många hus, hwarefter han gaf honom bort i Testamente år 1748 för sin död åt Kongl. Academien i Upsala, som nu är ägare af honom. Sjelfwa Brunns-källan, öfwer hwilken Brunns-huset är bygdt, kallas Helga Trefaldighets Källan, hwilken har trenne sourcer, ungefär 1½ aln ifrån hwarandra särskildte; hwarföre hon ock fådt detta namnet: Utom Brunns-huset, neder i ängen, 400 steg wid pass der ifrån är en annan Källa af nästan lika art, som sjelfwa Brunns-källan och äfwen så ännu en annan längre bort wid det så kallada Brude-bärget: bägge hafwa samma kraft, som den första: Eljest ligger hon just i skilnaden emellan Kila och Fläckebo socknar.

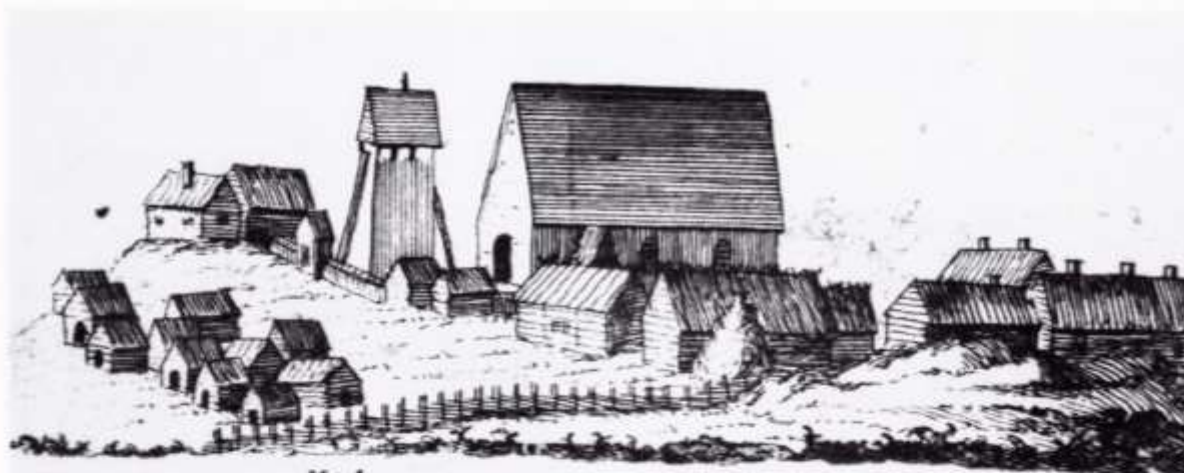
Limsta Säteri om 1 Mantal, jemte **Stora** och **Lilla Krylsbo** 1 Mantal, som är Ladugård här under, ligger söder ut ifrån Kyrkan inåt Kumbla sockn. Denna gård har Fru Maria Hägerstierna rådt om år 1686, som då bygdt honom til Säteri: Här är wäl någorlunda tilräckelig åker; men ringa äng, skog och mulbete. Bruks-Patron Petter Matthiesens arfwingar äro ägare häraf.

Skriften *Kila kyrka* av Gunnar Redelius 1992:

KILA KYRKA

Gunnar Redelius

KILA FÖRSAMLING

Kila församling bildar ett pastorat tillsammans med Kumla och Tärna. Kyrkoherden bor i Kumla och komministern i Kila, men den senares tjänst är delad med grannförsamlingen Fläckebo i Västerfärnebo pastorat. Kila församling har ca 900 invånare tillhörande Sala kommun.

Speciella inslag i socknens kyrkoliv är Östanbäcks kloster och Sättra brunn. Den gamla skolan i Östanbäck är sedan 1970 centrum för Heliga Korsets Brödraskap inom Svenska Kyrkan. Det är en sammanslutning "av män, som i Herren Jesu Kristi efterföljd vill leva tillsammans i fattigdom, kyskhets och lydnad under bön, studier och arbete, med den benediktinska traditionen som vägledning". Bröderna driver ett gästhem och arbetar bl a med ljustillverkning för sitt uppehålle.

Sättra brunn är en inrättning av historisk betydelse. Denna gamla brunnsort är ännu idag ett välbesökt hälso-center. Grundaren var en ung läkare vid namn Samuel Skragge. Han föddes i Hedemora 1660, studerade utomlands och samarbetade med hälsobrunnarnas stora upp-

*Kyrkan med omgivning
omkring 1750 enligt Olof
Grau.*

SÄTRA BRUNN

TRADITION OM KAPELL

täckare Urban Hjärne. Han blev intendent för surbrunnen i Medevi och senare (1702) för Sättra brunn. Denna anläggningen blev hans privata egendom och efter hans alltför tidiga död kom den i olika ägares händer.

1744 inköptes Sättra brunn av Västerås-biskopen Olof Kalsenius och därmed började en ny period av utveckling. Biskopen avled 1750 och anläggningen donerades till Uppsala universitet. Biskopinnan överlevde sin man i 23 år och vistades troget vid Sättra brunn där hon hade stort inflytande.

En första kyrka byggdes i Sättra redan 1705 och en andra 1760. Vissa brunnspredikanter samlade stora skaror av åhörare och 1863 lades grunden till en tredje kyrka rymmande 1000 personer. Under brunnsperioderna är kyrkan centrum för en livlig aktivitet med bl a dagliga aftonböner och en omfattande kyrkomusikalisk verksamhet. Brunnsortens historia 1700–1915 är känd genom en krönika, författad av major Petrus Tersmeden (1849–1934). Han var officer vid Västmanlands regemente och en trogen gäst vid Sättra brunn.

Enligt traditionen har det funnits ett kapell vid Lånsta i södra delen av socknen. På 1500-talet bestod byn av två hemman om vardera 12 öresland. I skattlängden för Älvsborgs lösen 1571 redovisas två bönder som var tämligen förmögna. De ägde tillsammans mer än 70 lod silver och dessutom varsin häst och åtskilliga kreatur. Byn har varit liten men välbärgad, möjligen beroende på närheten till stora vägen mot Kopparberget.

Det är inte rimligt att en by på två hemman har byggt en egen kyrka, men G Borgman skriver i sin intressanta skildring av socknen (1828) följande: "Vid Lånsta finnes lemningar efter ett Kapell och platsen kallas ännu Kapellbacken"... Borgman var en noggrann observatör och hans uppgifter framstår som övertygande. Han ger också en annan upplysning som möjligen kan vara en förklaring:

"1718 i Augusti, September och October månader har uti Grällsta, Lånsta och angränsande byar varit inquarterad en del af Wiborgska Kavalleriet, hvaraf en Löjt-

Kyrkans interiör före 1936 års restaurering präglades av en tidigare restaurering på 1890-talet. Altarpredikstolen tillkom 1828. Foto ATA.

nant Opman nämnes i den gamla Kyrkoboken och hvars fru Catharina Posse äfven bott i Grällsta”.

I en hage vid gården kan man urskilja en rad av stora stenbumlingar och ännu på 1940-talet kunde man konstatera en rektangel på ca 12x18 m i öst-västlig riktning. Ingen sockenkyrka har en sådan längd och bredd, och stenarna är också för stora för att vara användbara i en stengrund. Man kan antaga att soldaterna baxat fram stenarna för att markera området för sina egna gudstjänster under tre månaders tid. Gissningsvis skedde det i tävlan med byns egna drängar. Sådana övningar var ett vanligt lördagsnöje och dessutom behövde soldaterna sysselsättning i väntan på vidare order.

Vi kan antaga att platsen har haft en sådan historia och att det har hållits gudstjänster under speciella omständigheter. Fältgudstjänster var ett ständigt förekommande inslag i den militära disciplinen. Numera har den intressanta traditionen markerats genom gårdens försorg. På platsen finns ett kors uppsatt och framför detta hålls en och annan gudstjänst sommartid.

I gamla tider var socknen lika med församlingen. G Borgman framhåller bl a att socknen var mera välbyggd och tydligen mera välmående än på andra håll. Han skriver om detta följande: "Byggnaderna i Kila äro på de flesta ställen utöfver behofvet. Präktiga, väl uppsatta tvåvåningsbyggnader pryda de flesta gårdar; och nekas kan icke, att få socknar äro så allmänt väl byggda. Då man på andra ställen får se grå, lutande, med 100-årig mossa öfwerdragna låga stugor, der stormarne spart några halmkärvar kring en föråldrad skorsten, och der de små fönsterna, mera medelst näfrar och pappersstycken, än glas, motstå vindarnas anfall, får man här se trefliga rödmålade hus med takveds-tak, stora ljusa fönster med hvitmålade foder; raka skorstenar och snygga invånare”...

*Kyrkans exteriör domi-
neras av tornet som bygg-
des 1780. Samtidigt revs
klockstapeln och vapen-
huset.*

KILA KYRKA

Kyrkan ligger mycket majestätiskt på en höjd som slutat brant mot väster. Där finns numera trappor av sten och liten väg som leder ut mot stora landsvägen. Över den västra ingången fanns förr en tavla med den passande inskriptionen: "Kommer och låter oss gå upp på Herrans berg till Jacobs Guds huus, att han lär oss sina vägar och vi vandrom på hans stigar. Esaïas 2 Cap.v.3".

Söder om kyrkan ligger kyrkbacken och prästgården och något längre söderut finns en rad av kyrkstallar av en typ som också finns vid Sala landsförsamlings kyrka. Kombinationen av kyrka och prästgård bildar en kulturhistorisk miljö av stort intresse. En målande skildring för 175 år sedan är följande: "På södra sidan om Kyrkan

OMGIVNING

är den vackra och välbyggda prästgården belägen. Utifrån fonden och på sidorna av rymden ser man Kullbacka rusthåll, Tullsta och Grällsta byar, som med sina välbyggda gårdar likna små köpingar" (G Borgman, 1828).

Kyrkogården är utvidgad mot väster med terrasser och stödmurar. Grindarna mot söder och mot norr har Karl XIII:s monogram och årtalen 1809 respektive 1810. Man bör lägga märke till de mycket stora liggande block som finns i den södra muren. Många är mer än 3 meter långa. Arbetet är gjort av särskilda hantverkare. Ofta var det kringvandrande dalkarlar som utförde mera krävande stenarbeten.

BYGGNADSHISTORIA

En sockenkyrkas äldsta historia kan i regel tecknas med ett antal antaganden och gissningar och ofta följer detta ett allmänt mönster. Äldre inventarier bildar alltid en utgångspunkt. En medeltida dopfont i Kila gör det troligt att en (trä)kyrka har funnits på platsen vid tiden omkring 1200. Möjligen under första hälften av 1300-talet byggdes den nuvarande kyrkan av sten. Den är ovanligt bred och därmed avvikande från en äldre tradition. En trolig byggnadstid är 1300-talets mitt. Då behärskade man konsten att bygga mäktiga tunnvalv av trä och ett sådant finns det också spår av på kyrkvinden. I den östra gaveln fanns ursprungligen ett s k trekopplat fönster.

Under senmedeltiden fick de flesta sockenkyrkorna valv av tegel. Valven i Kila kyrka har vissa ovanliga drag. För att minska spännvidden har man byggt ut valvpelarna kraftigt i kyrkorummet. I södra mittpelaren finns t o m en uppgång till vinden, vilket är mycket ovanligt. Öppningen är sedan länge igenmurad. Valvribborna i det gamla korvalvet har ett mycket rikt mönster. I båda valven har några av ribbornas anfang och skärningspunkter målade dekor i form av ett grått fält eller geometriska ornament. Långhusvalvets hjässring är t o m dekorerad med ett Kristushuvud men i denna dekor finns ett drag av folkkonst, d v s det handlar om allmogens sätt att efterbilda en mästares verk. Denna typ av kalkmålningar kan man se i vissa åländska och fin-

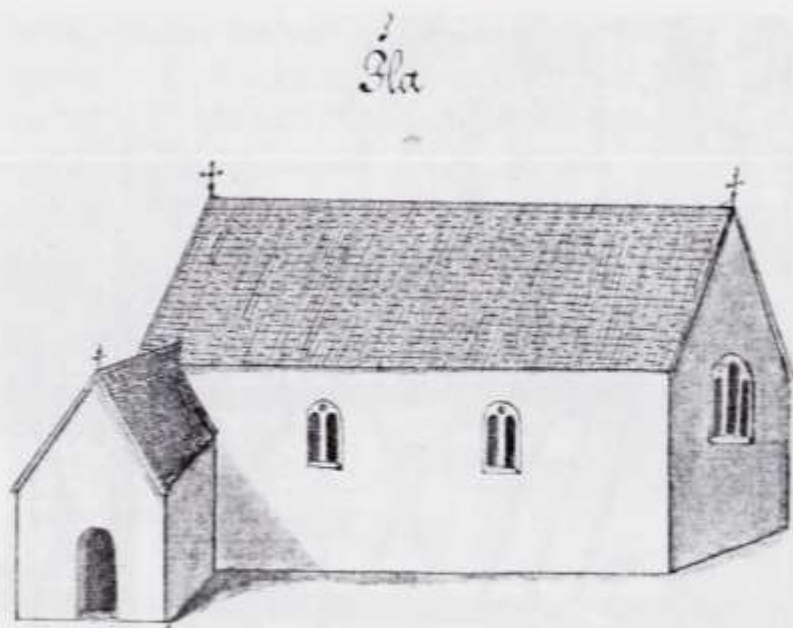
ländska kyrkor. Möjligen har de enkla målningarna i Kila kommit till genom en målare som kommit med den finska invandringen till Sala-bygden i början av 1500-talet.

Ett helt annat måleri finns på den norra murpelaren. Där finns rester av en mera ordinär dekor. Man kan urskilja två kvinnofigurer, möjligen de heliga jungfrurna S:ta Barbara och Katarina med sina attribut, torn respektive hjul.

Flera indicier tyder på att kyrkan byggts om i början av 1500-talet. Då anskaffades troligen altarskåpet. 1540 fick kyrkan en klocka och samtidigt en dopfunt av malm (se nedan). Dessa dyrbara inventarier märktes med kyrkoherdens namn, Henrik, och de innebar sannolikt avslutningen på en lång tids byggenskap under en kraftfull ledning.

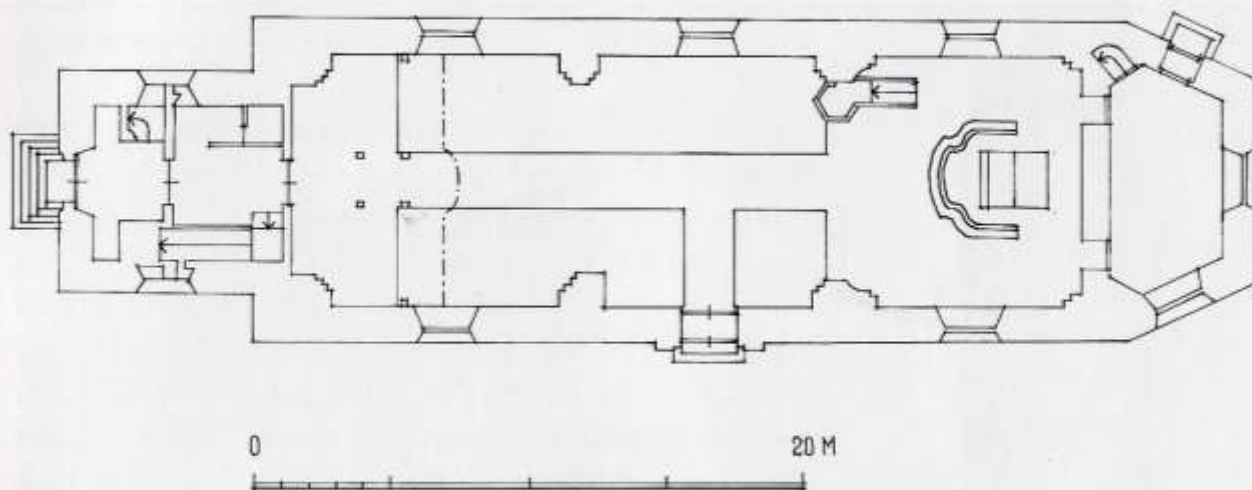
Kyrkogårdens grindar pryds av konung Karl XIII:s monogram och årtalen 1809 respektive 1810.

*Kila kyrka enligt forn-
forskaren Johan
Hadorph 1685.*

Den medeltida kyrkan förnyades på 1660- och 1670-talet, också denna gång under en kraftfull kyrkoherdes ledning, Daniel Boethii Moraeus. Kyrkan fick en praktfull predikstol och nya stora fönster. På södra väggen kan man ännu se året 1672 ovanför en fönsterbåge. En sådan markering gjordes ibland i stadskyrkorna. Kristina kyrka i Sala var den stora förebilden för landskyrkorna vid denna tid. Kila kyrkas utseende fram till 1750-talet redovisas av Olof Grau. En klockstapel stod nordväst om kyrkan och mot väster och söder låg kyrkstallar och bodar.

1780 byggdes tornet och i samband med detta revs kyrkans västra gavel. Orgelläktaren byggdes om och utökades. Samtidigt revs det medeltida vapenhuset och portarna till kyrkogården, de s k stigluckorna. När klockorna flyttats upp i tornet revs också klockstapeln och dessa förändringar var naturligtvis smärtsamma för många traditionsbundna församlingsbor. 1798 förlängdes kyrkan mot öster med en sakristia bakom altaret. Nu fick kyrkan en form som motsvarade tidens smak och församlingen tillgodosåg ett behov av ökat bänkutrymme.

På 1890-talet fick kyrkan en ny orgel och värme genom järnkaminer. 1936 gjordes den restaurering som än i dag präglar kyrkan. Ansvarig arkitekt var Arre Essén. Han har också restaurerat Möklinta kyrka och Sala sockenkyrka. En ny restaurering gjordes 1969 under ledning av arkitekt Lars Holmer. Verkställande byggnadsfirma var Anders Diös AB. Kyrkan återinvigdes av biskop Sven Silén den 15 februari 1970.

Kyrkan är bredare och längre än en ordinär sockenkyrka. Interiören är ovanligt mörk eftersom korfönstren har glasmålningar och endast ett fönster finns i söder förutom korfönstret. I södra väggen mot väster ser man spår av ett ursprungligt fönster. Predikstolen är ett dominerande inslag och det gäller också det senmedeltida altarskåpet. Detta har en förnämlig placering på en fullkomligt slät vägg utan störande inslag, bortsett från dörröppningarna till sakristian.

Altarskåpet flankeras av två trearmade golvljusstakar i massiv mässing. Båda har likalydande inskriptioner: "Till minne av komministern i Kila Carl Anton Cederberg f 1853 d 1904 och hans maka Kerstin f 1861 d 1932 från deras barn".

Den medeltida kyrkan förlängdes österut 1798. Kyrkan är ovanligt lång, drygt 40 m.

INTERIÖR

ALTARSKÅP

*Den helige Erasmus,
skulptur från andra hälften
av 1400-talet.*

KORFÖNSTER

På högaltaret står kyrkans medeltida altarskåp. Det anses vara att svenskt arbete, möjligen gjort i en Västeråsverkstad som stått under ledning av en tysk mästare. Här finns karikatyrer i porträttframställningen, vilket är ett typiskt drag i nordtyska altarskåp (A Andersson, 1980).

Mittscenen föreställer Korsfästelsen och denna scen flankeras av två biskopar med okänd identitet. I den vänstra flygeln finns Törnekröningen och Mariae död, i den högra Korsbärandet och Mariae begravning. Den sistnämnda scenen finns i kalkmåleri men är ytterst ovanlig i skulptural framställning. Apostlarna bär Maria till graven. De fientligt inställda judarna ville hindra dem. Genom Guds straffdom blev en av dem förlamad i händerna och dessa fastnade på båren. De övriga blev blinda.

På flyglarnas baksidor finns Intåget i Jerusalem, Nattvarden, Getsemane och Gisslandet. Altarskåpet dateras till tiden omkring 1500. Överst finns en lång inskrift på latin. Versmåttet är s k leoninsk hexameter, vanligt under senmedeltiden. Över mittfältet står följande i översättning: – Från Kristus framströmmar rent vatten jämte blod. Det är Kristi sakrament, klippan som ger vattuflöde. – Ovanför Gisslandet står följande: – Kärleksfulle Kristus, du som för oss lider sorgesam smälek. – Ovanför Korsbärandet: – Här nedlåter sig Kristus att bära korsets trä.

I korets södra och norra vägg finns fönster med glasmålningar, utförda 1938 av den mångsidige konstnären Hugo Gehlin (f 1889), boende i Helsingborg. Han var målare, tecknare, grafiker, glasmålare, mosaikkonstnär, skulptör och konsthantverkare. Som glasmålare har han arbetat i många skånska kyrkor och även i Lunds domkyrka. Gehlin hade en grafisk skärpa i sin konst. De olika motiven i Kila kyrka framträder som sigillbilder, ytterst välkomponerade och tydliga. Varje svit har ett teologiskt-kyrkohistoriskt program som är väl genomtänkt. Dessa glasmålningar kom till på rekommendation av dåvarande riksantikvarien Sigurd Curman.

Överst i det norra fönstret finns den Gode Herden omgiven av änglar med språkband. Därunder följer i tre rader från vänster till höger: S:t Paulus, Ansgar, S:t David (rubrik: Mission), Olaus Petri, Martin Luther, Johannes Rudbeckius (rubrik: Reformation), S:ta Birgitta, Nathan Söderblom, patriarken Photios (rubrik: Eku­menik).

I det södra fönstret ser man överst Kristus omgiven av de fyra evangelisterna. Därefter följer på samma sätt tre

Interiören präglas av en omfattande restaurering 1936. Gamla inventarier har fått en pietetsfull placering framme i koret. Foto Dan Olsson, Sala.

*Skulptur från 1400-talet
föreställande en biskop.*

ALTARPREDIKSTOL

rader av motiv: Dop, Förkunnelse, Konfirmation, Bön, Nattvardsgång, Lofsång, Vigsel, Klockringning, Begravning (rubrik för hela sviten: Kyrkans verksamhet).

Kyrkans predikstol är ett storslaget arbete av mästaren Pehr Arvidsson i Sala. Den inköptes för 210 daler silvermynt. På trappans räcke finns en inskrift som genom ombyggnad har blivit stympad: "4:7 Gudz fridh som öf-fergåår alt förstånd förware idor hierta och idart sinne i Christo Jesu. Daniel Boetij Moraeus, Pastor in Ecclesia Kilensi Anno 166". Korgens sidor är i vanlig ordning prydda med bilder av Kristus (Salvator mundi) omgiven av de fyra evangelisterna. På korgens kant finns ett timglas, skänkt 1795 av bergsmannen och riksdagsmannen Anders Hansson i Gamla Berga. Han var en mångbetrodd man i socknen. Han var gift tre gånger och dog barnlös 1824 vid 93 års ålder.

På tornvinden finns ett ryggstycke till predikstolen bevarat. Det pryds av illa målade porträtt av reformationens fäder Philip Melankton och Martin Luther. Denna form av tyst predikan är ingalunda ovanlig i kyrkorna runtomkring Västerås. Man kan antaga att arrangemanget var nära nog ett påbud av den nitiske biskopen Johannes Rudbeckius.

1828 fick kyrkan en ny predikstol ovanför altaret. Det var modernt vid den tiden och det var också praktiskt. Den nya predikstolen var prydd med gängse attribut: Kerubhuvud under pulpeten, lagens tavlor och öppen bibel omramad av lagerkvistar. Predikstolen var omgiven av perspektiviskt målade kolonner.

Mästare till predikstolen var ornamentbildhuggaren Axel Fahlcrantz (1780–1854), elev till den berömde mästaren Pehr Ljung i Stockholm. Axel Fahlcrantz var bror till landskapsmålaren Carl Johan Fahlcrantz (1774–1861) och bror till den lärde teologen och biskopen i Västerås, Erik Fahlcrantz (1790–1866).

På tornvinden förvaras ett fragment av en medeltida dopfont av grov sandsten. Cuppan har uttömningshål och det innebär att fonten tillhör äldre medeltid, möjligen 1100-talet. Den finns omnämnd i biskop Rudbecki-

us' visitationsprotokoll 1630. På 1800-talet låg dopfunten på kyrkogården. Herman Hofberg meddelar: "Som densamma var af sandsten, sönderslogs den år från år af slätterkarlar, som blandade den pulfvriserade sandstenen med tjära för att begagna på sina liestickor". – Uppgiften verkar vara sann. Man kan fortfarande se spår av tjära på den svårt sargade funten. Endast bottenstycket finns bevarat.

Den nu använda dopfunten är gjuten av klockmalm. Den har tunna sidor och botten. En inskrift på latin anger 1540 och kyrkoherdens namn, Henrik (*anno: domi: millesimo quing. + entesimo: quadragesimo: henric* För vänlig hjälp med läsningen framföres tack till prof. Jan Öberg, Stockholms universitet). Det är en ovanlig typ av dopfunt. En motsvarighet finns i Björksta kyrka.

I kyrkan finns flera medeltida skulpturer bevarade. På norra valvpelaren finns en helig biskop (h 108 cm), från 1400-talet och på den södra finns S:t Erasmus (h 96 cm)

Altarskåpet anses vara ett svenskt arbete från tiden omkring 1500. Foto ATA.

DOPFUNT

MEDELTIDA SKULPTURER

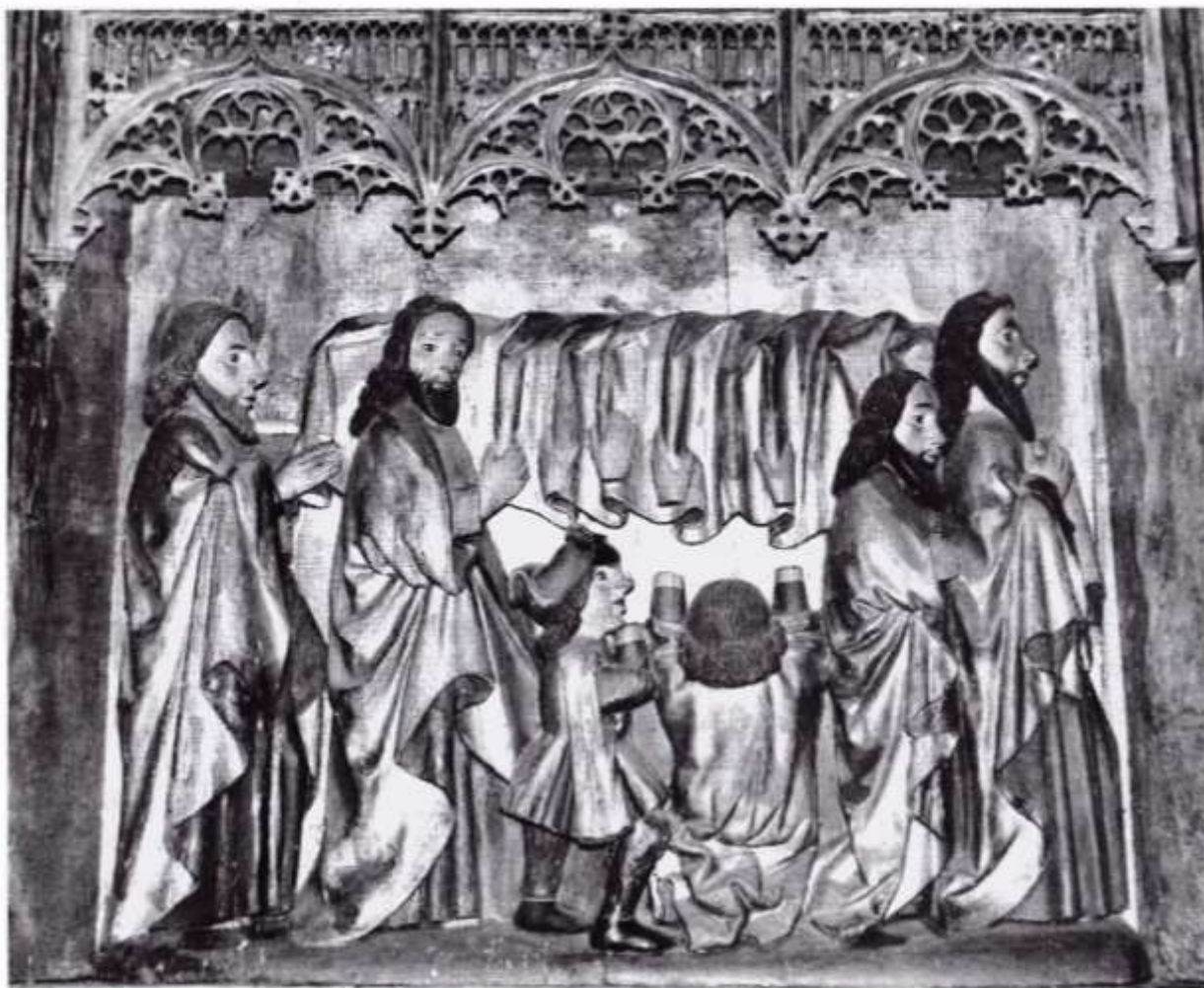
I den vänstra flygeln framställs törnekröningen. Plågoandarnas ansikten är mera godmodiga än onskfulla. Foto ATA.

LJUSKRONOR

från andra hälften av 1400-talet. Under orgelläktaren kan man se S:t Rochus (h 66 cm). Han var skyddshelgon mot pesten. Skulpturen dateras till slutet av 1400-talet. På södra väggen ovanför ingången hänger kyrkans triumfkrucifix från 1300-talet (h 128 cm). I vapenhuset mot väster finns ett fragment av ett krucifix (h 58 cm) (1300-talet?).

I bågen framför korvalvet hänger en ljuskrona med 16 pipor, krönt av en dubbelörn men utan inskription på globen. Enligt uppgift (Borgman) inköptes den 1685 för 284 daler.

En ljuskrona om 30 pipor hänger mitt i kyrkan. Den har en inskription som omtalar att den är skänkt av Kila

församlings ungdom år 1798. Vi kan antaga att många unga ställde upp med frivilliga dagsverken.

Närmast orgelläktaren finns en ljuskrona med följande inskription: "Uta Fru Susana Westerling, salige Herr Bruks Patron Petter Mattiesens efterlemnade Encka, är denna Ljuskrona till en åminnelse gifwen till Kila Kyrka år 1756". Makarna var ägare till socknens enda säteri, Limsta, på två mantal. Peter Mathiessen var patron vid Skultuna mässingsbruk. Ytterligare en ljuskrona med 6 pipor finns i den övre tornkammaren. Den har följande inskription: "Köpt af Kyrkans Medel Åhr 1798".

Kyrkan har med ett undantag inga äldre gravminnen. I södra väggen i tornkammaren finns en gravsten upp-

*I den högra flygeln visas hur Maria bärs till grav-
ven. De fientligt inställda
judarnas händer fastnar
på bären. Foto ATA.*

Vid korsets fot framställs Jesu moder Maria och lärjungen Johannes, Marias syster och Maria från Magdala. Foto ATA.

satt. Den låg tidigare i stora gången i kyrkan. Den är ett minnesmärke över en mycket framstående kyrkoherde, Daniel Boëthii Moraeus (1605–1683) och hans två hustrur. Han var son till stamfadern för den berömda släkten, kyrkoherden i Mora, Boëthius O Morensis. Han tillträdde pastoratet 1645 och verkade närmare 40 år i församlingen. Under hans tid blev kyrkan betydligt ombyggd och förbättrad. Den praktfulla predikstolen anskaffades på hans initiativ och stora fönster togs upp i kyrkan.

Herr Daniel stod högt i anseende hos biskop Rudbeckius. Denne höll bröllop för honom samtidigt med bröllopet för sin egen dotter. Herr Daniel var första gången gift med Thora Rudbeck (d 1652) från Örebro

och andra gången med Brita Andersdotter (d 1695), prästdotter från Folkärna.

I Muncktells herdaminne finns en episod redovisad, hämtad från konsistoriets protokoll. Herr Daniel hade tagit en systerdotter till sig såsom hennes förmyndare. Professor Sundelius i Uppsala friade till henne, vartill herr Daniel samtyckte. Detta misshagade Herr Johan Mårtensson Lång i Sala, ty han hade också friat genom att överlämna gåvor för tusen riksdaler. Detta ansåg konsistoriet vara ersättning för gästning, ty såsom adelsman hade han kommit med stort följe. Herr Daniels hustru var också föremål för uppvaktning genom stor-slagna manér. Båda damerna fick överdådiga gåvor i form av tyger, skor, tofflor, flera pund konfekt, granna kläder m m. Vid bortridandet sköt han av 2 pistoler, svensk lösen (två skott), mot en port m m. Det var ett rabalder som man säkert talade länge om i bygden. Hans klagomål ogillades dock av konsistoriet och den unga systerdottern giftes bort med professorn.

Den nuvarande orgeln är byggd av Olof Hammarberg 1945. Den har tre manualer med 20 stämmor och pedal med 4 stämmor. Spelbordet till den gamla orgeln från 1890-talet finns bevarat på tornvinden. Den orgeln hade en manual och 11 stämmor. Dessa ingår i den nuvarande orgeln.

Enligt uppgift (Borgman) inköptes en orgel 1650 för 220 daler. Den hade sex stämmor och stod sannolikt framme i koret på en läktare ovanför ingången till sakristian. 1773 inköptes ett orgelverk av Sala Bergslag för 3900 daler kopparmynt. Det placerades på den nya läktaren i väster, byggd 1764. Denna orgel var tillverkad 1771 av en orgelbyggare Nicolaus Söderström och hade 7 stämmor. Söderström var född i Österfärnebo 1810 och verksam som organist i Sala 1759–1767. Han är mästare till den stora orgeln i Husby kyrka i Dalarna.

I södra ingången till sakristian finns en järndörr från den gamla sakristian. Den är av stilen att döma gjord på 1600-talet. Den togs tillvara när den medeltida sakristian revs. Norr om altaret finns en likartad dörr, gjord

ORGEL

SAKRISTIA

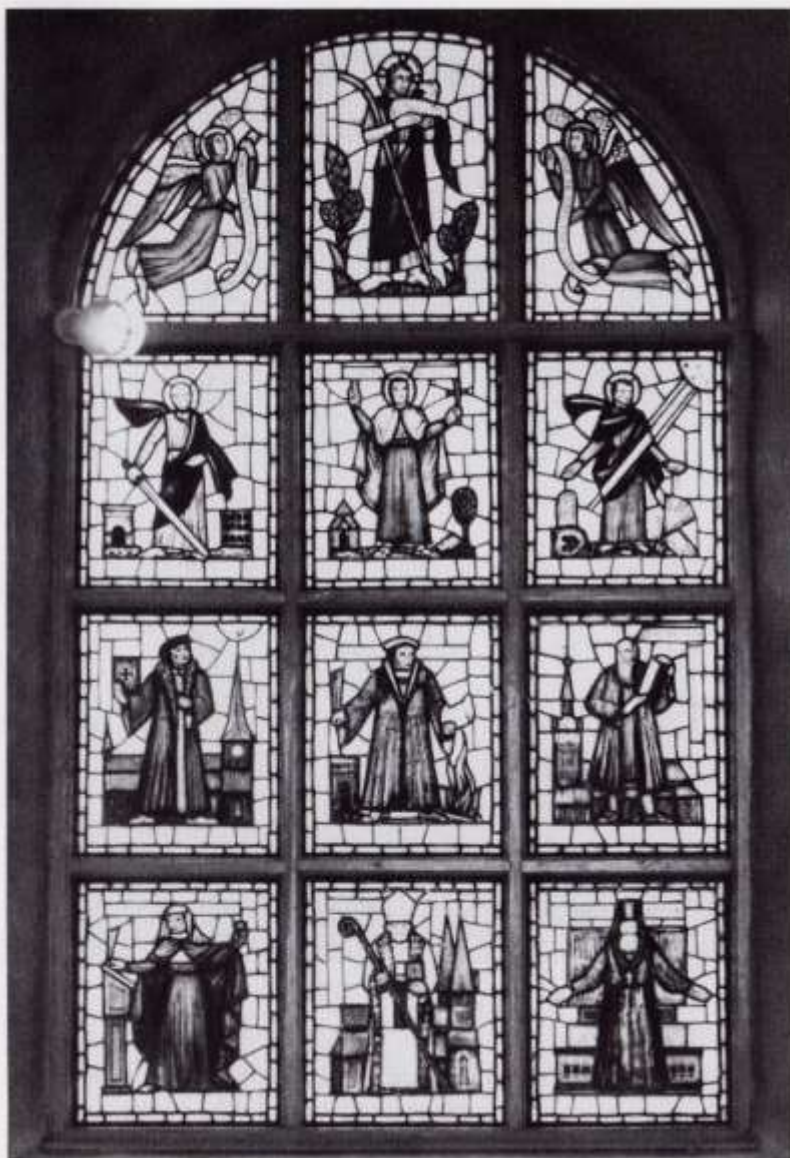
I vapenhuset finns en originell skulptur av biskop Einär Billing. I väggen finns en minnestavla i gjutjärn över kyrkoherde Daniel Moreus, död 1683.

som en pendang 1937. Här fanns tidigare höga dörrar av trä från tiden omkring 1800. Dessa mycket vackra dörrar finns numera uppsatta i den övre tornkammaren. Sakristian inreddes 1937 med rymliga skåp för förvaring av kyrkans textilier. Rummet har några möbler från 1700-talet. Ett litet altarbord pryds av två altarvaser av tenn från 1600-talet och en gipsstatyett av den heliga Franciskus. I fönstret hänger en glasmosaik föreställande Västmanlands apostel David.

SILVER

Det äldsta föremålet i silversamlingen är en profan dryckeskanna med lock och rik dekor. På locket står Justitia (Rättvisan) med våg och svärd. Kannan är gjord av

Korfönstren har glasmålningar av konstnären Hugo Gehlin. Det norra fönstrets motiv är Den Gode Herden och olika gestalter i kyrkans historia.

en mästare i Nürnberg, Hans Frühingsfeld, verksam 1644–1674. En inskrift omtalar att kannan donerats till kyrkan av Susanna Hedman den 1 januari 1717. Hon var dotter till komministern i Kila, Simon Christophori Hedman.

Kyrkans medeltida kalk gjordes om 1705 av en mästare i Stockholm, Justinus Johannes von Uhlen. 1754 inköptes en ordinär vinkanna, päronformad och med lamm på locket, tillverkad av Johan Ahlbom i Västerås. En tredje kanna är gjord 1821 av Johan Henrik Leffler i Falun. Enligt inskrift är den en donation av änkan efter kyrkvärden Anders Ersson i Kivstad, Brita Matsdotter.

Orgelfasaden tillkom på 1890-talet. Det nuvarande orgelverket är byggt 1945 av Olof Hammarberg.

En oblatask är donerad 1687 av Magister Eric Tulenius i Västerås, son till kyrkvärden och nämndemannen Anders Jönsson i Tullsta. Den är tillverkad av Anders Falk i Stockholm. En annan oblatask har svängda former och ett korslamm på locket. Den är gjord 1757 av Hans Georg Granroth i Sala.

Kyrkans sockenbudstyg inköptes 1736 av mästaren Eric Granroth i Sala. Det blev lagat och omförgyllt 1821 av Emanuel Hultin i Sala. Av samma mästare inköptes en vinsked 1825. Ett äldre sockenbudstyg omarbetades 1756 till ett nytt av Hans Georg Granroth i Sala. Detta andra sockenbudstyg blev förbättrat av Emanuel Hultin 1827.

Brudkronorna i socken har en lång och invecklad historia. Den äldsta bevarade är gjord 1831 av Emanuel

Hultin, socknens betrodde mästare. Han tycks ha fått betalt i silver. En nära tre gånger så stor krona lämnades i utbyte. En förgylld vinsked med ett antal hål inköptes 1825 från denne mästare.

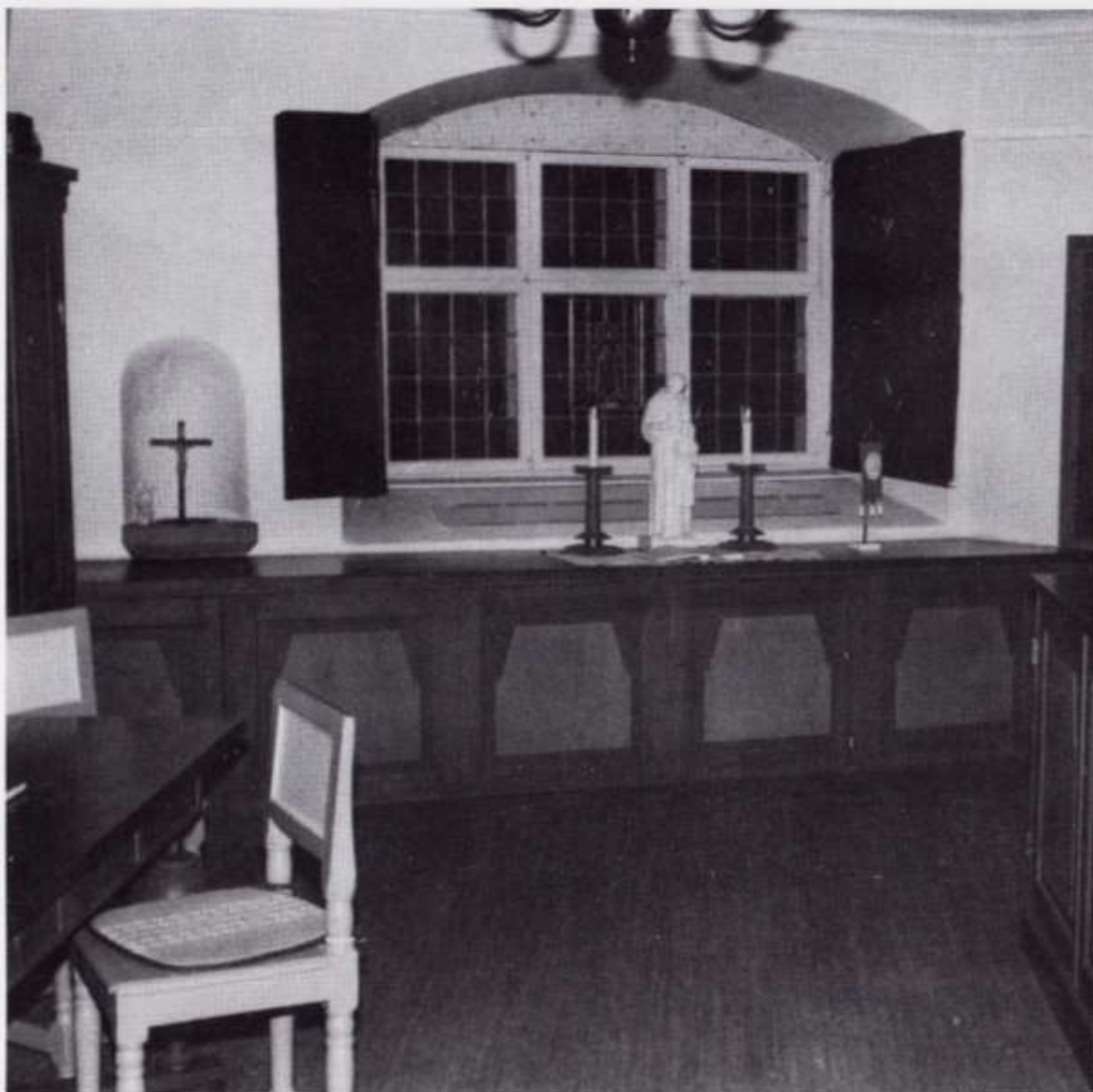
En modern brudkrona gjordes 1950 av firma C G Hallberg i Köping. Den är en gåva av bröderna Curt och Bengt Hallberg som en hyllning till kyrkoherde Einar Brundin, "de fattigas och undomens vän". Samma givare har skänkt två trearmade ljusstakar och en vas. Som ovanliga antikviteter bör framhållas två ljusstakar tillverkade i London och skänkta 1949 av Alrik Fernqvist i Ringvalla.

Kyrkan har ett fåtal äldre textilier. Äldst är en mässhake av rödbrun sammet med spetsbård från 1692. En brudpäll finns bevarad i gott skick, troligen från 1700-talet. En svart mässhake har de traditionella symbolerna kors och IHS. Den är daterad 1756. En annan med samma symboler är av blå sammet, en ovanlig färg, daterad 1758. En röd mässhake från 1804 är dekorerad med stort kors och Jahve-sol i guldlysande applikationer.

Bland moderna textilier kan nämnas: Antependium, vitt, Licium (G O H), 1936, grönt, Licium 1936, vit mässhake 1927, grön mässhake Licium (S W) 1936, Vio-

En dopfunnt av malm är daterad 1540 och försedd med kyrkoherdens (möjligen gjutarens) namn, Henrik. Han har också haft sitt namn på en kyrkklocka daterad 1513.

TEXTILIER

*Den rymliga sakristian
är präglad av sin tid,
1790-talet.*

KLOCKOR

lett mässhake Licium (G H), 1936. Kyrkan har moderna kalkkläden i alla de liturgiska färgerna men också ett kalkkläde i vitt siden från 1700-talet. Det finns även en brudslöja och en brudpäll.

I tornet hänger två klockor. Storklockan är omgjuten 1768 av Lars Björkman i Sala. Den har en mycket lång inskrift, två verser om vardera 18 strofer inklusive personuppgifter. Av denna text framgår bl a att klockan omgöts 1724 och malmen till denna togs av en äldre

klocka. Dåvarande kyrkoherdens namn Henrik fanns också angivet på klockan. Lillklockan är gjuten av Gerdt Meyer 1674. Den har den vanliga inskriften "Gloria in excelsis" och en bröstbild av Gustaf II Adolf.

I den nedre tornkammaren (som motsvarar ett vapenhus) möts man av en ovanlig skulptur (h ca 90 cm). Det är en egenartad framställning av biskop Einar Billing med herdestaven i sin hand. Skulpturen är gjuten i cement och ytbehandlad och patinerad i en silvergrå ton. Den anskaffades 1937 av kyrkoherden och eldsjälens Einar Brundin som var en stor Billingbeundrare. Skulpturen är gjord av konstnärinnan Sassa Silfverstolpe i Sala.

I den övre tornkammaren finns förutom vackra dörrar (Se SAKRISTIA) ett intressant allmogeskåp från 1700-talet. I valvet fanns förr målade inskriptioner som nu är försvunna: "Då Chr. Borg var Pastor, S. Ahrusiander Comminister, P Hofberg organist samt Lars Persson i W Tullsta och Olof Jansson i Grällsta voro kyrkovärdar tillbyggdes koret". På den norra sidan kunde man läsa följande: "Då Westling var pastor och I Tillberg comminister upprestes tornet af D Sundquist".

Tornvinden innehåller flera museala föremål, bl a predikstolen från 1800-talet och flera hatthängare av trä eller smide. Varje by hade sina egna bänkar och även hatthängare. Hatten var ett värdighetstecken som måste hanteras med stor respekt. Rester av ett korskrank från 1600-talet finns bevarade och det är en sällsynthet. I andra kyrkor har allt sådant försvunnit. Man bör också lägga märke till de handbilade golvplankorna. De är sekundärt använda och har troligen utgjort golv i den gamla klockstapeln som revs när tornet byggdes.

ÖVRIGA INVENTARIER

LITTERATUR OCH KÄLLOR

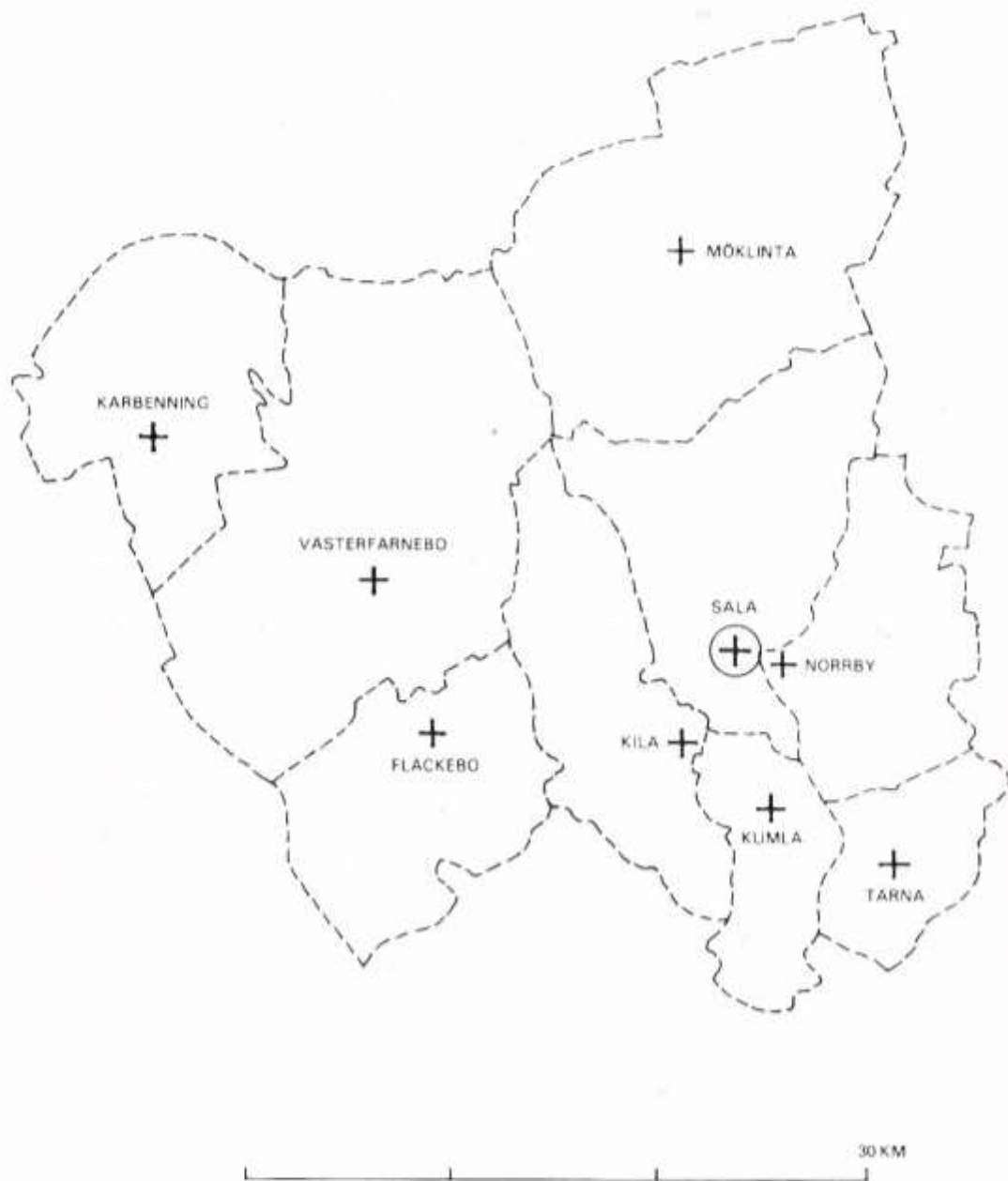
A. Andersson, Medieval wooden sculpture in Sweden, volume III, Uppsala 1980. – G. Ekström, Kyrksilvret i Västerås stift genom tiderna, volym II, 1978. – G. Borgman, Försök till beskrifning öfver Kila socken, Strengnäs 1828. – E. Brundin, Kila kyrka restaurerad, i: Västerås Stiftsblad 1937, s 5–18. – Kila socken, del I och II (Bygd och folk, 1966 resp. Offentlig verksamhet, 1974, förlag Kila Hembygdsförening). Kapitlet "Kila kyrka och församling" (s 9–41) är författat av Assar Jansson – Joh. Fr. Muncktell, Westerås stifts herdaminne, bd 3, 1846. – R. Rosenius-Högman, Uppgifter om Sättra brunn, 1937. – Västmanlands fornlemningar och minnesmärken, upptecknade och beskrifna af Herman Hofberg, i: Västmanlands Fornminnesförenings Årsskrift, bd VII, 1912.

Arkivaliska handlingar finns i Antikvarisk-Topografiska Arkivet (ATA), Stockholm.

Författare och redaktör: fil. dr, arkitekt SAR Gunnar Redelius. Bilder: Om ej annat angives, redaktören.

I denna serie av kyrkobeskrivningar har tidigare utgivits 20 onummerade häften: Lundby kyrka (Gunnar Redelius), Fläckebo kyrka (Gunnar Redelius), Ångsö kyrka (Åke Nisbeth), Romfartuna kyrka (Gerd Edgren), Köpings kyrka (Ingalill Pegelow), Irsta kyrka (Anna-Lisa Östberg), Hubbo kyrka (Gunnar Redelius), Kärrbo kyrka (Barbro Flodin), Skultuna kyrka (Ralph Edenheim), Björksta kyrka (Harald Wejryd), Hårakers kyrka (Barbro Flodin), Dingtuna kyrka (Bengt Ingmar Kilström), Norrbärke kyrka (Hakon Ahlberg), Rytterne kyrka (Carl Gustaf Sandberg), Lillhärads kyrka (Bengt Ingmar Kilström), Lindesbergs kyrka (Bonzo Berggren), Stora Kopparbergs kyrka (Gunnar Redelius), Ludvika kyrka (Gunnar Redelius), Tillberga kyrka (Gunnar Redelius), Kungsåra kyrka (Gunnar Redelius).

21. Västerås Barkarö kyrka (Bengt Ingmar Kilström), 22. Badelunda kyrka (Bonzo Berggren), 23. Vika kyrka (Bengt Ingmar Kilström), 24. Rättviks kyrka (Sune Garmo), 25. Tortuna kyrka (Bengt Ingmar Kilström), 26. Tärna kyrka (Bengt Ingmar Kilström), 27. Skerike kyrka (Bengt Ingmar Kilström), 28. Västerfärnebo kyrka (Sven Lannergård), 29. Karbennings kyrka (David Nordgren), 30. Söderbärke kyrka (Hakon Ahlberg), 31. Kristina kyrka i Sala (Gunnar Redelius), 32. Svärdsjö kyrka (Gunnar Redelius), 33. Leksands kyrka (Åke Nisbeth), 34. Sala sockenkyrka (Gunnar Redelius), 35. Kumla kyrka (Sven Lannergård), 36. Fellingsbro kyrka (Bengt Ingmar Kilström), 37. Munktorps kyrka (Bengt Ingmar Kilström), 38. Norrby kyrka (Gunnar Redelius), 39. Åhls kyrka (Gunnar Redelius), 40. Älvdalens kyrka (Sven Lannergård).

Nr 41 Utgiven av Västerås Stifts Kyrkoberivningskommitté

Även på Svenska Kyrkans hemsida *Kyrkor i Västmanland*
finns en digital beskrivning av [Kila kyrka](#).

Liten beskrivning av Kila kyrka

Sammanställd av Hans Ragnarsson

Kyrkan

Byggdes i början på 1300-talet. C:a 20 meter lång, koret och vapenhuset fanns ej då. Tornet byggdes i slutet av 1700-talet med virke från den gamla klockstapeln som låg NV om kyrkan. Då skedde även tillbyggnaden av det nuvarande koret och sakristian. Kyrkan blev då drygt 40 m lång. På 1820-talet flyttades altarskåpet, från 1450-talet, till norra väggen och en predikstol byggdes över altaret. 1936 restaurerades kyrkan och den nuvarande predikstolen, från 1631, placerades vid korrtrappan och det gamla altarskåpet sattes tillbaka. 1969 restaurerades kyrkan på nytt och bänkarna fick stoppad klädsel och kyrkan fick tillbaka sin rosa färg från 1700-talet.

Altarskåpet

Ett svensktillverkat skåp från 1450, möjligen i Västerås. Det består av corpus och två dörrar av snidat och förgyllt trä. I mitten framställs korsfästelsen, figurerna på sidorna därom kan vara påvar. I vänstra dörren Jesu törnekröning och Marias död. I högra dörren korsbärandet och Marias gravläggning. När skåpet stängs, på skärtorsdagens kväll, kan man se målningar ur Jesu Kristi lidandes historia.

Altarkrucifixet

Tillverkat i malm hos Hyltans Metall i Gnosjö. Gåva från Gullvalla - Ringvalla kyrkliga syförening 1987.

Predikstolen

Tillverkad av Pedher Arfwidsson i Sala 1631. Figurerna föreställer de fyra evangelisterna och i mitten Jesus. Timglasat är skänkt 1795 av bergsmannen och riksdagsmannen Anders Hansson i Gamla Berga.

Biskopsstolen

Av björk. Gjord i Längelmäki som en gåva till Kila Husmodersförening vilken i sin tur skänkte den till kyrkan på Palmsöndagen 1952.

Karmstolen

Svart trä med förgyllda detaljer och gammelrosa tyg i empirestil. Ålder och ursprung okänt.

Golvljusstakarna

Skänkta den 20 juni 1954 av komminister Carl Anton Cederbergs fem barn.

Processionskorset

Av ask. Tillverkat och skänkt av Elida och Karl Englund, Sättrabrunn, till Pingsten 1983.

Kormattan

Ryamatta tillverkad av "unga damer i socknen" till kyrkans återinvigning 1936. Komponerad av konstnärinnan B Linde i Västerås.

Korfönstren

Av konstnären Hugo Gehlin, Helsingborg, 1938.

Norra fönstret

Överst: den gode herden och änglar.

Rad 2: "Mission" Paulus, Ansgar och Västmanlands apostel David.

Rad 3: "Reformation" Olaus Petri vid Storkyrkan, Martin Luther och Johannes Rudbeckius vid Västerås domkyrka.

Nederst: "Ekumenik" den Heliga Birgitta, romersk-katolsk, ärkebiskop Nathan Söderblom, protestant och patriarken Photios, grekisk-ortodox, vid ekumeniska mötet i Uppsala 1925.

Södra fönstret

Överst: Kristus och de fyra evangelisterna.

Därunder "Kyrkans verksamhet"

Rad 2: Dop, Förkunnelse och Konfirmation.

Rad 3: Bön, Nattvardsgång och Lofsång.

Nederst: Vigsel, Själaringning och Begravning.

OBS: Duvan sänker sig vid Dop och stiger upp vid Begravning.

Dopfunten

Ovanlig. Av klockmalm. Gjuten 1540 av Petrus André i Västerås, samme man som göt storklockan 1513.

Påskljusstaken

Svarvad i furu. Tillverkad och skänkt av Erik Karlsson, Östanbäck, till Påskan 1983.

Ambon

Av ask. Tillverkad av Karl Englund, Sättrabrunn, 1984.

Gåva från Iris och Ragnar Larsson, Bennerstigen, samma år.

Ikoner

Maria och Jesusbarnet målad av Lisa Hedberg, Kottebo. Den vuxne Jesus målad av Mary Johansson, Kyrbacken. Skänkta till kyrkan på Trefaldighetssöndagen 1995.

Kororgeln

Inköpt 1995. Tillverkad av Åkerman & Lund 1962 till Rocksta begravningskapell i Vällingby.

Orgeln har 6 stämmor (delade) som spelas på 1 manual med påhängspedal.

Krucifixet

Kristusfiguren är av ek från 1300-talet. Korset är tillverkat 1936.

Pelaren vid söderdörren

En igengjuten öppning till en trappa i pelaren upp till kyrkvinden.

Ljuskronorna

Sakristian: 5 pipor, tillverkad 1798.
6 pipor, skänkt 1888 av kapten C A Törnblom, Limsta.

Korttrappan: 16 pipor, inköpt 1655.

Mitten: 30 pipor, skänkt av Kila församlings ungdomar 1798.

Längst bak: 16 pipor, skänkt 1756 av änkan till brukspatronen Petter Mattiesen på Skultuna Bruk vilken bott på Limsta Säteri.

Läktartrapp: 6 pipor av järn, skänkt 1762 av hovslagare Tullström i Tullsta.

Kapellsalen: 6 pipor, inköpt 1798.

Skulpturer

Södra väggen: (Stående i en gryta) St. Erasmus, från senare hälften av 1400-talet.
(Under orgelläktaren) St. Rochus, skyddshelgon mot pesten, från slutet av 1400-talet.

Norra väggen: En helig biskop från 1400-talet.

Vapenhuset: Biskop Einar Billing, från 1937, gjuten i cement som innehåller bl.a. jordfärger och marmorstoft, av salakonstnärinnan Sassa Silberstolpe.

Minnessten över Daniel Boëthii Moraeus, framstående kh i Kila 1645-1683.
Stora ombyggnader under hans tid.

Fragment av ett krucifix från 1300-talet.

Psalmboksvagnen

Gjord i ask av Karl Englund, Sättrabrunn. Skänkt av Kristina & Valter Johansson, Dalkarstorp, 1985.

Ljusbäraren

Av svartmålat järn. Tillverkad av Elve Sjölund, Grällsta.
Anonym gåva till kyrkan på Alla Helgons dag 1984.

Bokbordet

Av trä. Skänkt av Gerhard Ericsson 1986 till minne av hans far, förre kyrkvärden Isidor Ericsson.

Orgeln

På 1620-talet skaffade man den första orgeln, "ett litet och ofärdigt orgwärc" som ersattes 1650 då man för 220 daler köpte en orgel som placerades i koret på en läktare "med trappa, dörr och lås". Den flyttades 1750 till den nybyggda läktaren bak i kyrkan. 1773 ersattes den med, en för sin tid, förnämlig orgel från Sala Bergslag. Denna orgel ersattes på 1890-talet av den fjärde orgeln i Kila kyrkas historia. Den femte och nuvarande orgeln byggdes av Hammarbergs Orgelbyggeri i Göteborg och invigdes 1945.

Kapellsalen

Iordningställd 1936. Används för körens övningar vid gudstjänster och numera även till gudstjänster på vintern för att slippa värma upp hela kyrkan. Förr använd till söndagsskola och som vigselrum.

Klockorna

Storklockan: Gjuten 1513 av Petrus André i Västerås, samme man som göt dopfunten 1540.
Klockan omgöts 1726 av Hindich Lind i Stockholm och 1768 av Lars Björkman i Sala.
Klockan väger 2.350 kg.

Lillklockan: Även den från 1500-talet. Omgöts 1647 av Gerhard Maijer i Stockholm.
Klockan väger 1.300 kg.

Tornuret: Anskaffat 1857. Renoverat 1957.

Valvklockan: Sanctusklocka som fanns redan på medeltiden i kyrkan.
Den användes nu som tacksägelseklocka.

Tornvinden

Den innehåller flera gamla föremål, bl.a.:

- Predikstolen från 1800-talet som var placerad över altaret.
- Delar av ett korskrank från 1600-talet vilket är mycket sällsynt att det finns kvar.
- Det gamla spelbordet till förra orgeln, piporna ingår i den nuvarande orgeln.
- En massa hatthängare. Varje by hade sina egna bänkar och hatthängare.
Hatten var ett värdighetstecken som måste hanteras med stor respekt.
- En gammal dopfuntskål i brun granit försedd med uttömningshål, möjligen från 1100-talet.
- Funt till dopskålen nere i kyrkan, användes år 1890 - 1936.
- Funt till dopskålen nere i kyrkan, användes fram till år 1890.
- Värja av stål, skänkt på 1850-talet av furir Löfgren i Löfåsen.
- Ringarmärke i trä från 1800-talet. Om klockorna ringdes för hårt gick flaskorna sönder och ringaren fick böta. Detta för att inte tornet, klockorna eller ringaren skulle skadas.
- Likbår från Grällsta från 1809.
- Carl XIII tal till riksdagen 1810.
- Kassakista för kyrkans silver och pengar, använd före 1936. Tre nycklar och tre innehavare garanterade att inget försvillades.
- Stommar till gravkransar.
- Blå handdukshängare i trä.
- Bakstycke till nuvarande predikstolen, använd fram till 1800-talet.
- Stativ till psalmnummertavla och psalmnummertavla.
- Oblatjärn för gräddning av oblater från Vadstena kloster.

Textilier

Mässhakar:	Vit	1927
	Röd	1692
	Röd	1804
	Svart	1756
	Blå	1758
	Grön	1936
	Violett	1936
Korkåpa:	Vit	1991
Antependier:	Vitt	1936
	Rött	1920
	Svart	1928
	Grönt	1936 (2 st)
	Violett	1936
Brudpäll:	Röd/blå	1937

Kollekthåvar

Svarta	1720
Röda	1943

Statyetter

Ansgar, Öjamadonnan, S:t Franciskus och i fönstret S:t David.

Silver

Gamla kalken och patén är gjorda före 1545 och omgjorda 1705.

Gamla vinkannen med lamm på locket, köpt 1754.

Vinkanna med rättvisans gudinna, gåva av Susanna Hedman 1717.

Vinkanna med räfflor nedtill, skänkt, enligt testamente, efter kyrkvärden Anders Erson i Kivsta 1821.

Vinkanna av nysilver med lamm och fana på locket, skänkt av församlingsbor 1871.

Nya kalken, kannan, patén och oblatasken, gåva från Anders Zackrisson i Gamla Berga 1972.

Gammal oblatask, skänkt 1687 av Eric Tulenius, son till kyrkvärden Anders Jönsson i Tullsta.

Oblatask med lamm och fana på locket, inköpt 1757.

Ciborium av förgylld koppar, sexkantig med kors på locket, från 1300-talet.

Används att förvara invigt nattvardsbröd till nästa mässa.

34 st särkalkar, i skrin av koppar, skänkta 1951 av Gerda och Konrad Hedberg i Ringvalla.

2 st sockenbudstyg från 1736 och 1756.

Brudkrona i förgyllt silver från 1831.

Brudkrona i förgyllt silver från 1950. Gåva av bröderna Curt och Bengt Hallberg.

Silversmeder i Köping men uppvuxna i Målartorp.

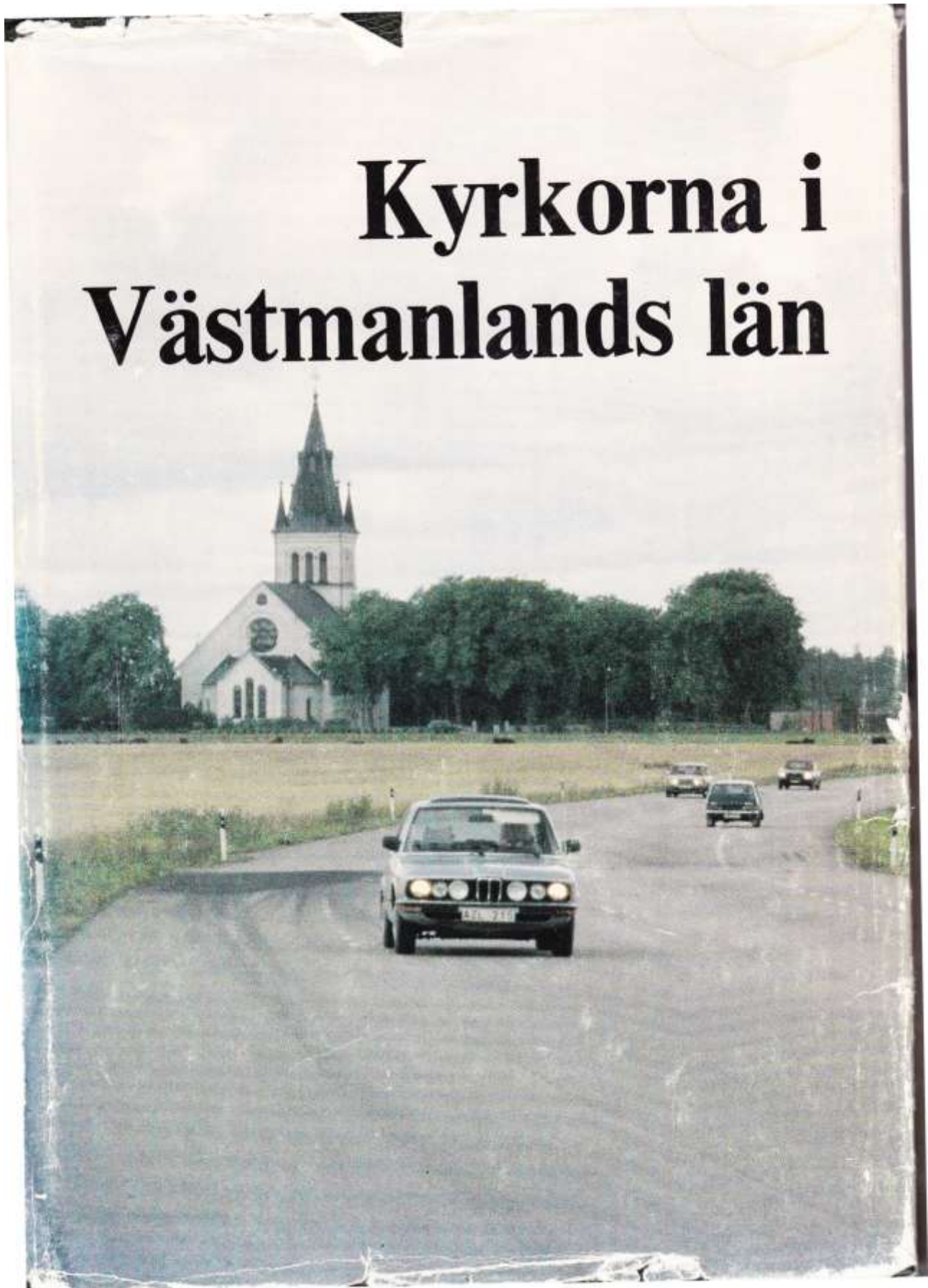
2 st silverkandelabrar för 3 ljus skänkta av bröderna Hallberg 1948.

2 st silverljusstakar med fyrkantig fot, från 1899, skänkta 1949 av Alrik Fernqvist i Ringvalla.

4 st silverljusstakar med rund fot, från 1977, skänkta av Lågbo-släkten 1980.

Diverse silvervaser, från 1940-talet, skänkta av olika givare.

Ur *Kyrkorna i Västmanlands län*, Ingmar Kilström, 1982:

KILA KYRKA

Rektangulär gråstenskyrka grunden till den nuvarande

När fornforskaren Olof Grau vid mitten av 1700-talet ritade av Kila kyrka, hade denna ännu kvar sitt medeltida utseende. Teckningen visar en rektangulär gråstenskyrka av den typ, som uppfördes i många socknar i Uppland och Västmanland i slutet av 1200-talet eller i början av 1300-talet. Väster om kyrkan reser sig en kraftig klockstapel, och kyrkogården omgärdas av en gråstensmur med åtminstone en synlig stiglucka.

Med säkerhet fanns det minst en till, men muren är på teckningen till stor del skymd av hus och bodar.

Den vackra predikstolen i Kila är ett verk av Pedher Arffvidsson i Sala på 1660-talet.

Idag ter sig exteriören helt annorlunda. Kyrkan har i väster ett kraftigt torn, och över långhuset välver sig ett ståtligt säteritak. Vidare ligger sakristian — ett ganska rymligt tillbygge — öster om koret. Alla dessa för Kila kyrkas yttre så karakteristiska byggnadsdetaljer är följderna av olika åtgärder, vidtagna under 1700-talets senare del, tornet 1780 och koret med tillhörande sakristia 1789.

Vad den kyrka beträffar, som Grau ritade av, och som ännu utgör byggnadens stomme, kan antecknas, att den enligt professor Gerda Boëthius uppförts av den mästare, som jämväl byggt kyrkorna i Sala land, Kumla, Tortuna och (troligen) Härkeberga. Det var alltså en rektangulär gråstenskyrka med tegelornamentik och ursprunglig sakristia i norr. Vapenhuset, synligt på Graus teckning, har med all sannolikhet tillkommit på 1400-talet, då kyrkan också välvdes med tegelvalv; ursprungligen hade den tunnvalv av trä.

Stora omvälvningar

Valven bär spår av dekorativ kalkmålning, och på en pelare i långhusets norra del har bevarats två målade helgonfigurer, S:ta Barbara och ett annat kvinnligt helgon. Ursprungligen torde kyrkan ha haft betydligt rikare målningskrud, vilken gått förlorad genom de stora omvälvningarna i kyrkorummet på 1600- och 1700-talen. Dessa medförde bl a också förstoring av fönstren och

upphuggning av nya sådana, varigenom ev väggmålningar skadats.

Från medeltiden kvartår de två valven i nuvarande långhuset, men hela koret med bakomliggande sakristia är nytillskott (1789).

Alderdomlig interiör

Trots alla moderniseringar och tillbyggnader gör Kila kyrka idag ett mycket ålderdomligt intryck, vad interiören beträffar. Det var framför allt den stora restaureringen 1934—1935, som bidrog till att återge åt Kila kyrka dess gamla prägel. Då avlägsnades den altaranordning med tillhörande predikstol, som tillkommit vid en reparation år 1828. I stället placerades kyrkans gamla fina altarskåp på altaret. Kyrkan fick då också ny altarring, nya stilrena bänkar

och en för sin tid synnerligen föredömlig inredning av sakristian.

Ledare för denna restaurering var arkitekt Arne Essén, vilken i kyrkoherde Ejnar Brundin hade en trogen bundsförvant. Det var också nu, som koret fick sina vackra glasmålningar, utförda av Hugo Gehlin. Fönstret på södra sidan tillkom redan 1933, under det att det på norra sidan blev klart först 1938.

Åren 1969—1970 restaurerades kyrkan ånyo, men denna renovering medförde inga väsentliga ingrepp i fråga om interiörens gestaltning.

Altarskåpet

Altarskåpet i Kila kyrka tillverkades under 1400-talets senare hälft. Det är av nordtysk typ och måhända tillverkat i Lübeck. Det har upptill en lång latinsk inskription, som dock icke ger någon

Den stora och resliga kyrkan i Kila var fram till senare hälften av 1700-talet en traditionell medeltidskyrka — men blev då förlängd både åt väster (torn) och åt öster (kor och sakristia).

upplysning om skåpets proveniens. Framsidan har fem skulpturfält och två fristående helgonfigurer. Mittstycket domineras av en framställning av korsfästelsen: nedanför de tre korsen på Golgata har konstnären åstadkommit ett rikt folkmyller, illustrerande både Jesu vänner och Jesu fiender.

Den vänstra flygeln visar upptill törnekröningen och den högra Jesus bärande korset. Den vänstra flygeln har nertill en bild av Marias död, och i den högra återges hennes jordafärd, där översteprästen söker vältast kistan, varvid hans händer fastnar på den. Korsfästelsescenen i mitten omges av två stora skulpturer, båda föreställande biskopar — tyvärr utan attribut. Med all sannolikhet återger dessa kyrkans båda skyddshelgon. Det skulle därför vara mycket angeläget att söka närmare identifiera dessa, något som dock torde kräva ett tidsödande forskningsarbete.

Triumfkrucifix

Över dörren mitt på södra långväggen hänger ett stort och vackert triumfkrucifix, vilket daterats till 1300-talets mitt. Kyrkan har också i behåll tre helgonfigurer. S:t Erasmus bild återfinns på en pelare på södra långväggen, och mitt emot på norra sidan är biskopsstaty placerad — också den utan attribut. Av stort intresse är den lilla skulpturen längst ned på södra sidan av ett helgon, som blottar sitt såriga knä: det är S:t Rochus — liksom Erasmus en av de 14 nödhjälparna — vilken anropades mot pesten. Hans bild är tämligen ovanlig, varför skulpturen i Kila får betecknas som en raritet.

Pedher klockgjutare

Att Kila haft en kyrka redan på 1100-talet — förmodligen en träkyrka — framgår av ett bevarat fragment av en

döpfunt av den mycket ålderdomliga s k Mälardalstypen. Detta fragment förvaras nu i ett litet museum på tornvinden. På ett stativ i koret står en s k funtkittel av klockmalm, tillverkad 1540. Också den är en raritet.

Det finns emellertid några släktingar till den, nämligen en liknande kittel i Björksta, en i Jäder (Sörmland) och en i Orsa — alla förmodligen gjutna i Västerås av Pedher klockgjutare eller i varje fall hans verkstad. Troligen har denna kittel helt enkelt utgjort en insats i den gamla döpfunt, som var avsedd för nedsänkning av barnet vid dopet.

Mot medeltidens slut försvann detta bruk, och man övergick till att enbart vattenbegjuta barnets huvud. Då be-

Kyrkväktaren i Kila, Kurt Karlström förevisar kyrkans äldsta mässshake med årtalet 1692 under korset.

Den ståtliga interiören domineras av altarskåpet från 1400-talets senare del — en verklig klenod.

hövdes dopfat eller dopkittlar i de gamla funtarna. I dag gör dopkitteln från 1540 ånyo tjänst i Kila kyrka.

Bland malmföremål bör vidare nämnas den ståtliga ljuskrona från 1756, som hänger i mittgången. Den är skänkt av brukspatronessan Susanna Westerling-Mathiesen på Skultuna och gjuten där av M Hornafwer. I tornet finns en lillklocka från 1647, gjuten av den kände mästaren Jörgen Putensen i Stockholm. Tillsammans med andra ljuskronor, kyrkklockor etc förfogar alltså Kila kyrka över en synnerligen unik rad av i gjuten malm utförda alster.

Gammalt och nytt

Predikstolen i Kila, som härstammar från 1660-talet är ett mycket vackert arbete, utfört av Pedher Arffvidsson från

Sala. Korgen är på traditionellt sätt smyckad med skulpturer av Kristus och de fyra evangelisterna.

Bland de många fina textilierna i Kila kyrka lägger man särskilt märke till en mässhake av rött siden från 1692. År 1945 fick kyrkan ett nytt orgelverk, utfört av Nils Hammarberg, vilket karakteriserats som "en lycklig sammansmältning av gammal och nytt". Bakom detta omdöme ligger bl a det faktum, att Kila var den första kyrkan i stiftet, som i modern tid utrustats med ett s k ryggpositiv.

"En lycklig sammansmältning av gammalt och nytt" blir till sist också slutomdömet om Kila kyrka, som reser sig stor och mäktig invid den livligt trafikerade vägen mellan Västerås och Sala. Det finns skäl för den förbipasserande att göra halt vid denna märkliga helgedom, där högmässa hålls kl 11.15.

Bengt Ingmar Kilström

Även på Svenska Kyrkans hemsida [Kyrkor i Västmanland](#) finns en beskrivning.

Du kan också gå till Sveriges Släktforskarförbunds hemsida *Gravstensinventeringen*, <http://grav.rotter.se/>, där du kan söka information och bilder på gravstenar.